

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

A) SSCB'nin Dağılması

1) Glasnost ve Perestroyka

- Perestroyka(Yeniden Yapılanma) : 1980'li yıllardan sosyalizmin artık işleyemez hale gelmesi üzerine ekonomiyi biraz serbestleştirerek devletin bütünlüğünü korumaya çalışan SSCB Devlet Başkanı Gorbaçov tarafından uygulanan politikadır. Genel olarak yaptığı reformlar devlet mekanizmasını hantallığından kurtarmak üzeredir. Verimsiz işleyen devlet kurumları ve işletmelerine özerklik, tek bir merkezden planlama yerine kendi üretim planlarını yapabilme, bütçe açıklarını merkezden kapatma yerine kapitalist sistemdeki gibi kar amaçlı üretime odaklanma, kaynakların silahlanma yarışı yerine ekonomik refahı artırma üzerine kullanılması ve bu nedenle ABD ile silahsızlanma anlaşmaları yapılması perestroyka ilkesinin getirdiği başlıca gelişmelerdendir.
- Glasnost(Açıklık): 1985'ten itibaren Gorbaçov tarafından SSCB'nin demokratikleşmesine doğru değişim amacıyla uygulanmış politikaların tümüne verilen addir. Gorbaçov'un amacı halkın devlete güvenini artırmak için toplumun her düzeyinin katılabileceği, herkese söz hakkı tanınacak olan bir tartışma ortamını mümkün kılmaktır.
- Perestroyka ve Glasnost politikalarında amaçlanan düşünce siyasi ve sosyal özgürlüklerin ekonomideki refahı artırmasıydı. Ancak bunun gerçekleşmemesi üzerine başta Balık Ülkeleri (Litvanya, Letonya, Estonya) olmak üzere SSCB'ye bağlı ülkelerin bağımsızlık ilanları başladı.

2) Doğu Bloğu'nun Dağılması

- Macaristan Komünist Partisi, 9 Ekim 1989'da Marksizm'i terketti ve Macaristan Sosyalist Partisi adını aldı. 23 Ekim 1989'da Macaristan'ın resmi adı Macaristan Cumhuriyeti olarak değiştirildi ve çok partili sisteme geçildi.
- Polonya'da, Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi 6 Ocak 1990'da kendisini feshetti ve Sosyal Demokrasi Partisi adını aldı.
- Bağımsızlık konusunda örnek mücadelelere sahne olan Çekoslovakya'da devletin adı, 29 Mart 1990'da Çekoslovakya Federal Cumhuriyeti olarak değiştirildi ve 26 Kasım 1990'da ülkede Komünist Partisinin öncülüğüne son verildi.
- Bulgaristan'da, 15 Ocak 1990'da Komünist Partisi'nin hakimiyetini öngören anayasa maddesi değiştirildi ve parti Bulgaristan Sosyalist Partisi adını aldı.
- Romanya'da, 20 Mayıs 1990'da ilk defa demokratik ve serbest seçimler yapıldı.
- Doğu Almanya, 3 Ekim 1990'da Batı Almanya ile birleşti.
- 12 Aralık 1990'da Arnautluk'ta yeni partilerin kurulmasına izin verildi.
- 21 Mart 1990'da bir Uzakdoğu ülkesi olan Moğolistan'da Komünist Partisi'nin etkinliğine ve öncülüğüne son verildi. Ülkede çok partili siyasi hayata geçildi.
- Doğu Bloku'nu oluşturan bu devletlerde başlayan sistem değişikliği, çok partili hayatın başlaması ve pazar ekonomisine geçiş uygulamaları; Gorbaçov'un beklediği bütünlüşme ve güçlenme çabalarını dağılmaya götürdü. Bu dağılma, ülkelere bağımsızlığı ve Blok'tan kopmaları getirdi.
- Ancak, bağımsızlık ilanları Sovyetler'in dağılmasını istemeyen Gorbaçov başta olmak üzere Rus yöneticileri tarafından tepki ile karşılandı.
- Nitekim bu gelişmeler üzerine, Doğu Bloku ülkelerini ekonomik yönden birbirine bağlayan COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi), 28 Haziran

1991'de üye devlet temsilcilerinin Budapeşte'de toplanıp kuruluşun feshine ilişkin protokolü imzalamalarıyla sona erdi. COMECON'un feshi kararını, NATO'ya karşı kurulmuş olan Varşova Pakti'nin 1 Temmuz 1991'de son verilmesi kararı takip etti. Böylece, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını Doğu Bloku'nun dağılması olayı takip etmiş oldu.

3) Doğu Bloğu'nun Dağılmasının Sonuçları

- Yakın Çağ'ın iki süper gücünden biri olan Doğu Bloku 1991 yılında tam bir çöküntü içine girdi. Bu olay 21. yüzyılın başında tarihin yeni bir döneminin de başlangıcını teşkil etti. Kısacası, Avrupa ve Asya'nın siyasi haritası değişti.
- Sovyetler Birliği'nde ilk kopmalar Baltık ülkelerinde (Estonya, Letonya ve Litvanya) meydana geldi ve bunları diğerleri takip etti.
- Asıl Rusya'yı oluşturan üç cumhuriyetten (Moskova Rusyası, Ukrayna Rusyası ve Beyaz Rusya) özellikle Ukrayna Rusyası'nın bağımsızlığını ilan etmesi, Sovyetler'in sonunu getiren en önemli gelişme oldu.
- Eski Sovyetler'in dağılması, Türkiye'ye ek olarak beş Türk Cumhuriyeti'nin daha tarih sahnesine çıkmasını sağladı. Bunlar; Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan olup, ayrıca Azerbaycan'a bağlı özerk bir cumhuriyet olan Nahçıvan ile Türkiye'nin ilişkileri yeni bir ivme kazandı.
- Avrupa ve Asya haritası 1991'de yeniden değişirken, değişiklik Sovyetler'in dağılmasıyla sınırlı kalmadı. 1989'da Almanya birleşmesini tamamlarken, Yugoslavya parçalanmaya başladı.
- 1991 Haziran'ında Slovenya ile Hırvatistan bağımsızlıklarını ilan ederken, Sırbistan ağırlıklı Federal Ordu ile Hırvatlar arasında iç savaş başladı.
- Bosna-Hersek ile Makedonya Avrupa Topluluğu'na başvurarak bağımsızlıklarının garanti edilmesini istediler. Bu gelişmeler Yugoslavya'yı parçalanmaya götüren gelişmelerin başlangıcını teşkil etti.
- Kafkaslar'da ise, Ermenistan'ın bir Azerbaycan toprağı olan Karabağ'a saldırması, Kafkasları önemli bir problem sahası durumuna getirdi.
- Doğu Bloku'nun dağılması ile tam bir kaos ve istikrarsızlık dönemine girdi. Bozulan güç dengeleri, yerini, başlangıçta belirsizliğe bıraktı. Ancak, geçen zaman içinde dünyanın yeniden yapılanması " Globalleşme " kavramı içinde ve ABD'nin liderliğinde yeniden şekillendirilmeye başlandı.

B. TÜRK CUMHURİYETLERİNİN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

1) Alma Ata Zirvesi (21 Aralık 1991)

- 21 Aralık 1991'de Kazakistan'ın o zamanki başkenti Alma-Ata'da Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan, Tacikistan, Ermenistan ve Moldova katılımlıyla toplanan zirvedir. Gürcistan ise zirveye gözlemci olarak iştirak etmiştir.
- Alma-Ata Zirvesi ile Sovyetler Birliği'ni oluşturan 15 Cumhuriyet, 21 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'ne fiilen son vermiş oldu. Bunlardan 11 Cumhuriyet, her cumhuriyetin bağımsızlığı ve eşitliği ilkesi saklı kalmak kaydıyla, aralarında yeni bir yapılanma yoluna gittiler.

2) Azerbaycan

- SSCB'nin uyguladığı Glasnost ve Perestroyka politikalarının etkisiyle 19 Haziran 1989 tarihinde Ebulfeyz Elçibey önderliğinde kurulan Halk Cephesi SSCB'den Azerbaycan'a bağımsızlık vermesini istemesi üzerine Rus Kızıl Ordusu Bakü'ye girdi.
- Mart 1990'da yapılan seçimlerin ardından 30 Ağustos 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını ilan etti. 18

Ekim'de yapılan halk oylaması ile bağımsızlık kararı bir kez daha teyit edildi.

- Atatürk "Azerbaycan'ın sevinci bizim sevincimiz, kederi bizim kederimizdir." Ebulfez Elçibey, "İki kardeşin yan yana ayrı devletler kurduğu nerede görülmüştür. Azerbaycan ve Türkiye olarak en kısa zamanda birleşmeliyiz." ve "Biz bir millet, iki devletiz." diyerek ülkeler arasındaki bağı bu sözlerle anlatmışlardır."Ancak son zamanlarda ortaya çıkan Ermenistan Meselesi iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici rol oynayamaya başlamıştır.

3) Kazakistan

- 22 Haziran 1989'da Kazakistan Komünist Partisi başkanlığına getirilen Nazarbayev Mikhail Gorbaçov'un Glasnost-Perestrojka politikasına destek verdi. Bunun karşılığı olarak Kazakistan'ın haklarının korunmasını sağladı. Kazakistan petrolünün, doğalgazının ve madenlerinin dış piyasada uygun fiyatla satılmasını istedi. İzlediği tutarlı ve akılcı politika ona büyük saygınlık kazandı. 1989 yılı Eylül'ünde resmi dilin Kazak Türkçesi olduğunu ilân etmesi halkın güvenini daha da arttırdı.
- Nazarbayev ülkesini demokrasi ve serbest pazar ekonomisine geçirmek için önlemler aldı, düzenlemeler yaptı. Siyasal partilerin kurulmasına izin verdi. Azat (Hürriyet) Partisi Kazakistan'ın egemenliğini kazanmasında önemli rol oynadı. 26 Mart 1990'da seçilen parlamento 24 Nisan 1990'da Nazarbayev'i cumhurbaşkanı seçti. 16 Aralık 1991'de Kazakistan'ın bağımsızlığını ilân etmesiyle Kazakistan Cumhuriyet Partisi kuruldu.
- Nazarbayev'in öncülüğünde devlet bürokrasisinin yanı sıra dil, edebiyat, kültür alanlarında ulusalcılık hız kazandı. Kruşçev zamanında kapatılan Kazak okulları yeniden açıldı. Kazak milliyetçiliğinin temel kaynakları yeniden incelenmeye başlandı. Kazakistan tarihi, sosyalist ideolojiden arındırılarak incelenmeye ve öğrenilmeye başlandı.

4) Özbekistan

- 1989 yılı Haziranında Özbekistan Komünist Partisi Birinci Sekreterliğine İslam Kerimov'un getirilmesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başlaması üzerine bağımsızlığa doğru giden yol açıldı. Zira Mart 1990'da başkan seçilen Kerimov, Sovyetlere karşı bir politika izledi. Rusya'nın Özbekistan'ı hammadde deposu olarak gördüğünü bunun da Özbek halkını geri bıraktığını belirtti.
- Kerimov, Özbekçeyi resmi dil ilan etti. Özbekistan anayasasında hiçbir etnik gruba ve azınlığa anayasadaki yurttaşlık hakları dışında bir hakkın verilmesine izin vermedi. Özbek ulusçuluğunun geliştirilmesine önem verdi. Rusçanın çeşitli alanlardaki etkinliğini azaltmaya başladı.
- Halkından güç alan Kerimov, 31 Ağustos 1991'de Özbekistan'ın bağımsızlığını ilân etti. 29 Aralık 1991'de de Cumhurbaşkanı'na seçildi.
- Ekonomiyi liberalleştirdi, demokratikleşmeyi hızlandırdı. Rusya Federasyonu ile çatışmaya girmeden, Birleşmiş Milletlere, Avrupa Güvenlik ve İnsan Haklarına üye oldu.

5) Kırgızistan

- Kırgızistan Demokrasi Hareketi lideri Asker Akayev, Komünist Kırgız Partisi'nin muhalefetine rağmen 31 Ağustos 1991'de Kırgızistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir.

- Asker Akayev, merkezîyetçi ekonomiden, liberal ekonomiye geçişi sağlayacak yasal düzenlemeler yaptı. Eğitim dilini Kırgızcaya çevirerek Kırgızların ulusal dillerini kullanmalarına, ulusal kültürlerini geliştirmelerine ve ulusal kimliklerini tanımalarına yardımcı oldu.

6) Türkmenistan

- Sapar Murat Niyazov önderliğindeki Türkmenler kabilecilğe dayanan ayrılıklara son vererek 27 Ekim 1991'de Türkmenistan Parlamentosu'nun aldığı kararla bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Türkmenbaşı Ulusal kimliğin simgesi olan Türkmen diline sahip çıktı ve Rusçanın yanında resmi dil olmasını sağladı. Türkmenistan'da 12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harflerinin bırakılması, belli bir süre sonra da Latin harflerine (alfabesine) geçilmesi kararlaştırılmıştır.
- BM, İKÖ ve BDT örgütlerine üye oldu.
- Orta Asya Cumhuriyetleri arasında en büyük doğalgaz rezervlerine ve yıllık üretim kapasitesine sahip olan ülke Türkmenistan'dır. Türkmenistan'daki doğalgaz rezervleri, bölgedeki toplam rezervlerin %5'ini oluşturmakta olup, tespit edilen toplam doğalgaz rezervleri yaklaşık 2,86-4,4 trilyon m3 civarındadır. Ancak bağımsızlıktan sonra üretim, ihracat imkanlarının da daralmasıyla yarı yarıya azalmıştır. Üretilen doğalgazın %84'ü ihraç edilmektedir. Bağımsızlıktan bu yana gaz üretimi 100 milyar m3'lerden, 15 milyar m3'e gerileyen Türkmenistan, 1999 yılında 22,9 milyar m3 gaz üretmeyi başarmıştır. Ülkede bulunan petrol rezervlerinin 1.1 milyar ton (1.7 milyar varil) olduğu tahmin edilmektedir.

7) Diğer devletler

- **Tataristan** SSCB'nin dağılmasıyla Tataristan'da da geniş çapta bir milli kurtuluş hareketi başladı. 1992'de Tataristan tam siyasi bağımsızlığını ilan etmiş ve Rusya'dan ayrılma niyetini bildirmiştir. Ancak Rusya Parlamentosu buna ret cevabı vermiştir. Bugün Tataristan Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir Türk cumhuriyetidir.
- Başkurdistan Saha-Yakutistan Cumhuriyeti, Çuvaşistan, Hakasya, Tuva Cumhuriyeti gibi Rusya Federasyonu'na bağlı federe bir devlet olma durumlarını devam ettirmektedir.

8) TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı)

- Türkiye'nin başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle; ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla 24 Ocak 1992'de kurulmuştur.
- **TİKA'nın Görevleri**
- Gelişme yolundaki ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliğini, bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunacak projelerle geliştirmek,
- Gelişme yolundaki ülkelerin kalkınma hedefleri ve ihtiyaçlarını da göz önüne alarak, ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliği ve yardım konularını belirlemek ve bu amaçla gerekli proje ve programları hazırlamak veya özel kuruluşlara hazırlatmak,
- Gelişme yolundaki ülkelerin bağımsız devlet yapılarının geliştirilmesi, mevzuatın hazırlanması, kamu görevlilerinin yetiştirilmesi, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bankacılık, sigorta, dış ticaret, bütçe ve vergi sistemi gibi alanlarda ihtiyaç duyacakları yardımları sağlamak, bu ülkelere uzmanlar gönderilmesi, bu ülkelere gelecek eleman ve öğrencilerin eğitim ve staj görmesi, bu kişilere burs tahsis edilmesi amacıyla gerekli düzenlemeleri ve koordinasyonu yapmak,

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

- Eğitim ve kültür alanlarındaki işbirliği programlarının, yurtdışında, Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla yürütülmesi için gerekli düzenlemeleri yapmak.
  - Ana hizmet ve görevleriyle ilgili konularda diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
  - TİKA'nın proje ve programlarının koordinasyonunu sağlamak üzere 20 ülkede 22 Program Koordinasyon Ofisi bulunmaktadır. Koordinasyon Ofisi bulunmayan ülkelere ait kalkınma yardımı çalışmalarını bölgedeki en yakın Ofis tarafından gerçekleştirilmektedir. TİKA 2006 yılında da yapılanmasını geliştirecektir. Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Etiyopya, Filistin Ulusal Yönetimi, Gürcistan, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Makedonya, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Senegal, Sudan, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna(Kırım)'da Program Koordinatörleri görev yapmaktadır.
  - **Bu çerçevede:** Bütün kesimleri kucaklayan, "Bölgesel İşbirliklerini Geliştiren" projeler uygulayarak, barış ve işbirliğine uygun ortamları oluşturmayı, Az gelişmiş bölgelerde (Afrika, Orta Doğu v.b.), öncelikli insani problemlerin çözümüne yönelik projeler uygulayarak, yaraların kısmen sarılmasını, "Kalkınma Desteği" sağlayarak bu bölgelerde yeni işbirliği alanları oluşturmayı,
- Nispeten gelişmiş bölgelerde, (Doğu Avrupa, Orta Asya) Makro Projeler uygulayarak, işbirliği imkanlarını maksimize etmeyi ve "Kalkınma İçin Küresel Ortaklık Anlayışı" ile sistemleri uyumlu hale getirmeyi, Kültür coğrafyasının kültürel unsurlarını ve değerlerini evrensel boyuta taşıyarak, "Küresel İşbirliğini" kolaylaştırmayı benimsemiştir.

C) DOĞU BLOKU'NUN YIKILMASIYLA AVRUPA'DA ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER

a) Almanya'nın Birleşmesi

- 1961 yılında inşa edilen Berlin Duvarı, 1989 yılı başlarında Alman Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti, isteyen Doğu Almanya vatandaşlarının Sovyetler Birliği dâhilindeki diğer Doğu Bloğu ülkelerine geçiş yapabilmesine izin vermesiyle önemini kaybetti. 13 Haziran 1990'da Berlin Duvarı'nın resmen yıkılmaya başlamasıyla beraber Alman Demokratik Cumhuriyeti 13 Ekim 1990 tarihinde yıkılmıştır.
- Alman halkının yeniden birleşmeyi destekleyen partileri yönetime getirmesi üzerine Federal Almanya ve Demokratik Almanya devletleri, bütün Berlin'in ve bütün Almanya'nın sorumluluğunu ellerinde bulunduran dört işgal gücüyle (ABD, Sovyetler Birliği, Büyük Britanya ve Fransa'yla) Almanya'nın birliğinin dış ve güvenlik politikalarının koşullarını görüşerek İki Artı Dört Anlaşması'nı imzaladılar.
- Yeniden birleşmiş Almanya, Avrupa Topluluğu'nun (sonra Avrupa Birliği) ve NATO'nun bir üyesi olarak kalmaya devam etmiştir.

b) Avrupa Birliği'nin Genişlemesi

- Avrupa Birliği'nin temelleri 1951 yılında, 6 ülkenin katılımıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve 1957 Roma Antlaşması'na dayanmaktadır. O dönemden bu yana, birlik yeni üyelerin katılımıyla boyut olarak büyümüş; var olan yetkilerine yeni görev ve sorumluluk alanları ekleyerek de gücünü artırmıştır.
- AET, üye devletlerarasında ekonomik işbirliği ve dayanışmayı hedefleyen bir örgütken 1993 yılında, Kopenhag Kriterlerinin belirlenmesi ve Maastricht Antlaşması olarak da bilinen Avrupa Birliği Antlaşması'nın

imzalanması sonucu var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluk alanları yüklenmesiyle Avrupa Birliği kurulmuştur.

- Kopenhag Kriterleri: 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.
- Siyasi Kriterler: İstikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin var olması, Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü, İnsan haklarına saygı, Azınlıkların korunması
- Ekonomik Kriterler: Arz - talep dengesinin piyasa güçlerinin bağımsız bir şekilde karşılıklı etkileşimi ile kurulmuş olması, Ticaret kadar fiyatların da liberal olması, piyasaya giriş (yeni firma açılması) ve çıkış (iflaslar) için engellerin bulunmaması, Mülkiyet haklarını (fikri ve sınai mülkiyet) içeren düzenlemeleri kapsayan yasal bir sistemin olması ve bu yasalar ile düzenlemelerin icra edilebilmesi, Fiyat istikrarını içeren bir ekonomik istikrara ulaşılmış olması ve sürdürülebilir dış dengenin varlığı...
- Topluluk Müktesebatına Uyum Kriterleri: AB'nin siyasi birlik ile ekonomik ve parasal birlik hedeflerini kabul etmek ve AB'nin aldığı kararlara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak
- **Maastricht Antlaşması'yla;** üye devletler Kopenhag Kriterlerine bağlı olarak: Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Vatandaşlığı, Adalet ve İçişlerinde konularında anlaşmışlardır.

c) Avrupa Birliği ve Uluslararası Politika

- Maastricht Antlaşması, Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası'na hem Avrupa Birliği'nin kendi ilgi alanlarını hem de uluslararası topluluğun çıkarlarını gözetmesi amacını yükler. Bu amaç, uluslararası iş birliğini desteklemek, insan haklarına saygı duymak ve bunları geliştirmek, demokrasi ve hukukun üstünlüğünden ödün vermemek gibi ilkeleri kapsar.
- Avrupa Birliği'nin uluslararası etkisi, dış politikasının yanı sıra genişleme süreci sayesinde de hissedilmektedir. Avrupa Birliği üyesi olmanın getirdiği görünürdeki yararlar, politik ya da ekonomik konularda Avrupa Birliği'ne katılım koşulu olan kriterleri yerine getirmek isteyen ülkeler için özendirici bir etmen olmaktadır. Bu koşullar ayrıca, Doğu Avrupa'nın eski komünist hükümetlerinin etkilerinin kaldırılmasında önemli rol oynar. Dış ülkelerin iç işlerinde böylesi bir etkiye sahip olunması "yumuşak güç" olarak tanımlanmaktadır.
- Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası başkanının yanı sıra, Avrupa Komisyonu da uluslararası düzeyde görüşmelere kendi temsilcisini gönderir. Birleşmiş Milletler içinde Avrupa Birliği yardım gibi konularda yaptığı büyük katkılardan dolayı büyük önem kazanmıştır. G8 zirvelerinde, Avrupa Birliği üyelik haklarına sahiptir ve toplantıları yönetmek, toplantılara ev sahipliği yapmak gibi görevlerin yanında, toplantılarda Avrupa Komisyonu başkanı ve dönem başkanı ülke temsilcisi tarafından da temsil edilir. Birliğin yirmi yedi üyesinin de temsil edildiği Dünya Ticaret Örgütü'nde, Avrupa Birliği de resmî olarak Avrupa Komisyonu'nun dış ticaretten sorumlu üyesi tarafından temsil edilir.

d) NATO'nun Genişlemesi

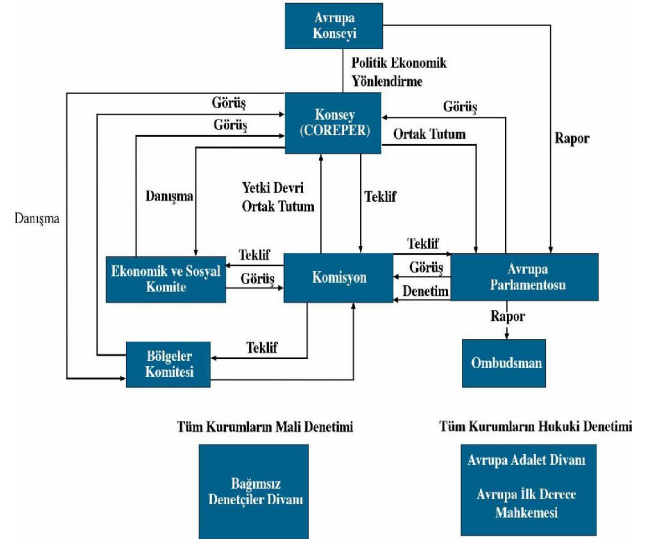
- Doğu Bloku'nun dağılmasıyla Rusya'yı kendilerine güçlü bir tehdit olarak gören Doğu Bloku ülkeleri Batı Avrupa'ya ilişkilerini güçlendirmeye müteakip NATO'ya üye olma çabasına girmişlerdir.
- Bu çerçevede Doğu Avrupa ülkeleriyle NATO arasında "Barış İçin Ortaklık" ilişkisi kurulmuştur. 1997 yılında Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın NATO'nun 50. kuruluş yıldönümü olan 1999'a kadar İttifak'a üye olmaları kabul edilmiştir.
- NATO'nun genişlemesi bu ülkelerinden katılımından sonra devam etmiş, 29 Mart 2004 tarihinde Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovenya ve Slovakya NATO'ya üye kabul edilmişlerdir.

D) TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ

- Türkiye'nin 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuyla ortaklık anlaşması imzalamasıyla başlayan ilişkiler Türkiye'nin 1987 yılında tam üyeliğe başvurusuyla ivme kazandı. 1999 yılında AB üyeleri tarafından aday olarak kabul edilen Türkiye 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine başladı.
- Türkiye ile Avrupa Birliği'nin ilişkileri 31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yaptığı ortaklık başvurusu ile başlar. AET Bakanlar Konseyi'nin başvurusu kabul etmesi sonrasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmıştır.
- Ankara Anlaşması ortaklık yaratan bir anlaşmadır. Bunu 1970 yılında imzalanan Karma Protokol izlemiştir. Türkiye'nin, sonradan Topluluk üyesi olan birçok ülkeden daha önce Topluluk ile ilişkilerini başlatmış olan bu iki önemli belge, o tarihlerden sonra ve 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi sonrasında halen devam etmekte olan süreçte Türkiye-AB ilişkilerinin hukuki dayanaklarındandır¹
- 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye resmen tam üyelik başvurusunda bulundu. Avrupa Birliği'yle bütünleşmenin ilk aşaması olarak Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinde Avrupa Birliği'yle Gümrük Birliği'ne girdi.
- Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde oybirliği ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmiş, diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir.
- Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müzakerelere 2005 yılında başladı. Tüm başlıklarda tarama süreci tamamlandı.

a) Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nun İşleyişi

- Avrupa Birliği üye ülkelerin oluşturduğu siyasi çatıdır. Bu çatı içerisinde çeşitli faaliyet alanları için kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar: Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Yatırım Fonu, Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Ajansları

I. Avrupa Konseyi

- Konsey Topluluğun yasama organıdır; Toplulukla ilgili pek çok konuda yasama gücünü Avrupa Parlamentosu ile beraber kullanmaktadır. Ayrıca üye devletlerin genel ekonomik politikalarını koordine etmekte ve Topluluk adına bir veya birden çok ülke ile, uluslararası kurumlar ile uluslararası anlaşmaları gerçekleştirmektedir.
- Avrupa Birliği Anlaşmasına göre, Konsey ortak güvenlik ve dış politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin kararlar alıp üye devletlerin faaliyetlerini koordine etmekte ve suç teşkil eden konularda Polis ve İçişleri ile eşgüdüm içinde çeşitli tedbirleri uygulamaya koyabilmektedir.
- Konsey her üye devletten bakan seviyesinde bir temsilciden oluşmakta olup bu kişi kendi hükümetini temsil yetkisine sahiptir. Konsey üyeleri siyasi olarak kendi ulusal parlamentolarına karşı sorumlu bulunmaktadır.

II. Avrupa Parlamentosu

- Avrupa Parlamentosu (AP) Topluluğa üye devletlerin halklarını bir araya getirmektedir. Avrupa Birliği halklarının siyasal talepleri doğrudan seçilmiş AP üyeleri tarafından yerine getirilmektedir. Avrupa Parlamentosu, Avrupa vatandaşlarının temsilcilerinden oluşur. 1979 yılından beri beş yılda bir doğrudan oyla seçilen Avrupa Parlamentosu üyelerinin sayısı 6. dönemde (2004-2009) 732'dir.
- Üye ülkeler, AP' de nüfusları oranında sandalye sayısına sahiptirler. Ancak, AP milletvekilleri, mensubu oldukları ülkeden bağımsız olarak, AP' deki siyasi grupların içinde faaliyet gösterirler. Günümüzde AP' de 7 siyasi grubun yanı sıra herhangi bir siyasi gruba bağlı olmayan bağımsız milletvekilleri de yer almaktadır.
- 1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam Anlaşmaları Avrupa Parlamentosu'nu danışma organı kimliğinden yasama parlamentosu kimliğine taşımış ve ulusal parlamentolara benzer yetkilerle donatmıştır. Tüm Parlamentosu gibi Avrupa Parlamentosu'nun üç temel yetkisi vardır: yasama, denetim ve bütçe.
- Avrupa Parlamentosu AT hukukunun ve Topluluk bütçesinin oluşturulması ve Avrupa Komisyonu ve Bakanlar Konseyinin faaliyetlerinin denetlenmesi sorumluluklarına sahiptir. Bu çerçevede AP, Komisyon'un önerilerini inceler ve Konsey ile birlikte yasama sürecine katılır; yönelttiği yazılı veya sözlü sorularla basata

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

komisyon olmak üzere tüm AB kurumlarını denetleme yetkisine sahiptir. AB'nin yıllık bütçesini onaylamak ve uygulanmasını denetlemek suretiyle Konsey ile birlikte bütçe yetkisini paylaşır. Toplantıları ve tartışmaları kamuya açık olan AP'nin kararları, tutum belgeleri ve toplantı tutanakları AB Resmi Gazetesi'nde yayınlanırlar.

E) DOĞU BLOKUNUN YIKILMASINDAN SONRA BALKANLARDA ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER

a) Yugoslavya'nın Dağılması

- Yugoslavya'nın dağılma sürecine gireceğine ilişkin ilk olumsuz işaret, 1989'da alındı. Bu, Sırbistan'ın zorlamasıyla, 1974 Anayasası'na, "Kosova" ile ilgili getirilen "yeni düzenleme" idi. Sırbistan, bu düzenleme sayesinde, Kosova Arnavutları'nın öteden beri devam eden "cumhuriyet olma" taleplerine karşı, Kosova ve Vovodina özerk bölgelerinin özerkliklerini sınırlandırmayı başardı ve Sırbistan içinde "de facto" (fiili) cumhuriyetler haline getirdi.
- Sırp egemenliğinin ve baskının artmasıyla milliyetçiliğin güçlenmesi üzerine Slovenya Meclisi, 27 Eylül 1989 tarihinde Cumhuriyet Anayasası'nda yapılan ve özellikle Cumhuriyet'in ayrılmasına izin veren değişikliği oyçokluğuyla onayladı, 2 Temmuz 1990'da da cumhuriyetler arasında bağımsızlık ilan eden ilk cumhuriyet meclisi oldu.
- Slovenya'nın bu hareketini, çok geçmeden diğer cumhuriyetler de izledi ve birliği oluşturan cumhuriyetler, uluslararası sahnede "bağımsız birer devlet" olarak ortaya çıktı. (Sırbistan-Karadağ, Bosna Hersek, Hırvatistan ve Makedonya) Sonuçta, Yugoslavya (Güney-Slav) birliği ortadan kalktı.

b) Bosna - Hersek Sorunu

- Yugoslavya'nın dağılma süreci beklenen çok daha gergin ve kanlı bir süreç halinde gerçekleşti. Egemenliğini devam ettirmek isteyen Sırp'ların Katolik Hırvatlarla Müslüman Bosna Hersek üzerinde çıkarlarını devam ettirmek ve Büyük Sırp Krallığını kurmak istemesi birçok sivil insanın ölümüyle sonuçlandı.
- Bosna Hersek'te seçimleri kazanan Demokratik Hareket Partisi'nin bağımsızlık kararı yapılan referandumla Sırp'ların boykotuna rağmen Boşnak ve Hırvatların büyük desteğiyle kabul edildi.
- 7 Nisan 1992'de Avrupa Topluluğu'nun ve ABD'nin bağımsızlık kararını tanıması beklenen barış ortamını sağlayamadı. Sırp'larla - Hırvat ve Boşnaklar arasında başlayan çatışmalar 1320 kişi hayatını kaybetmiş, yüzbinlerce Boşnak yaşadığı yerleri terk ederek başka bölgelere ve ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.
- Bölgedeki çatışmaların dinsel bir nitelik kazanarak Müslüman Boşnak halkına karşı yapılan soykırıma karşı Türkiye aktif bir siyaset izleyerek hem BM nezdinde hem de NATO çerçevesinde bölgeye acilen bir askeri müdahalenin yapılmasını savunmuştur.
- 11 Temmuz 1995 Srebrenitsa "güvenli bölge" olarak ilan edilmiş olmasına rağmen, UNPROFOR'un bünyesinde Srebrenitsa bölgesinde görev yapan Hollandalı askerlerin geri çekilmesiyle, kent Ratko Mladić'in silahlı kuvvetlerinin eline geçmiş bunun sonucunda yaklaşık iki hafta içinde 8 bin üzerinde sivil Boşnak öldürülmüş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'da görülmemeyen bir soykırım işlenmiştir.
- Bu katliamın etkisiyle dünya kamuoyu ortaya çıkan bu vahşete son vermek amacıyla 29 Ağustos 1995 Sırp mevezilerini hedef alan ve birkaç gün sürecek olan esaslı NATO müdahalesi başlatılmıştır. Radar ve haberleşme sistemleri, silah depoları, bazı askeri üsler gibi askeri unsurlar, temel müdahale hedefleri oldu.
- 21 Kasım 1995'te Bosna-Hersek, YFC ve Hırvatistan cumhurbaşkanları, sırasıyla Aliya İzetbegović,

Slobodan Milošević ve Franyo Tucman tarafından Dayton Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın bir eki olan ülke anayasası gereğince, Bosna-Hersek iki birimden oluşan bir devlet haline gelmiştir. Bunlardan biri on kantona bölünen Boşnaklar ile Hırvatların kontrolündeki "Bosna ve Hersek Federasyonu" diğeri ise Sırp'ların kontrolündeki "Sırp Cumhuriyeti"dir.

- Bu gelişmelerin bir sonucu olarak Bosna Hersek halinin üçte biri ülkesini terk ederek mülteci durumuna düşmüştür.

c) Kosova ve Arnavutluk Sorunu

- 1974 Yugoslavya Anayasası'nda özerk bölge statüsünde olduğu kabul edilen Kosova'da devlet içindeki etnik parçalanmaya paralel olarak 2 Temmuz 1990'da, Kosova Meclisi'nde bulunan toplam 123 üyeden 114'ü, kilimli meclis binasının önünde bir araya gelerek yaptıkları toplantıda, Kosova'yı "Yugoslavya Federasyonu çerçevesinde eşit ve bağımsız bir bütün" ilan eden kararı çıkardılar.
- Sırbistan Meclisi yeni anayasal değişikliklerle birlikte Kosova'nın özerkliğine tamamen son vermesi üzerine 1991 yılının Eylül ayında Kosova Arnavutları bir referandum yapmayı başardılar. Seçmenlerin %87'sinin katıldığı referandumda %99 oranında lehte oy kullanıldı.
- Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu yeni Yugoslavya'da Kosova'nın devlet sınırları içerisine dâhil edilmesi üzerine Kosova'nın statüsüyle ilgili tartışmalar başlamış Sırp'larla Arnavutlar arasında çatışmalar başlamıştır.
- Kosova'da 1998 yılı sonlarında Sırp baskısının sonucunda yaşanan "Arnavut Göç Dalgası" bütün dünyanın büyük tepkisine yol açmıştır. NATO öncülüğünde 1999 yılı bahar aylarında başlayan operasyon sonucunda Kosova BM denetimine alındı ve Sırp güçleri bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Fakat bu aşamadan sonra Kosova'nın nihai statüsünün ne olacağı konusunda bir karara henüz varılamaması sorunun siyasi çözümünün askeri çözüm kadar kolay olmayacağını göstermektedir. Kosova Arnavutları, 2005 yılı içinde kendilerinin daha önce ilan ettikleri cumhuriyetin tanınmasını beklemektedirler.

d) Avrupa Birliği, ABD ve Rusya'nın Balkan Politikası

a) Rusya'nın Balkan Politikası

- Rusya'nın "Slavları Birleştirme" ve Boğazlardan geçme amacı Balkanlar üzerinde etkinlik kurma çabası içerisine girmesini yol açmıştır. Bu dönemde de eskisi kadar olmasa da Balkanların Rusya için önemi devam etmektedir. Bununla birlikte SSCB'nin dağılışını kolay atlatamayan ve siyasi krizin yanı sıra uzun süre ekonomik sorunlarla da boğuşan Rusya, Balkanlar'daki eski etkinliğini yitirmiştir.
- Rusya, gerek eski Yugoslavya olaylarına, gerek genel olarak Balkanlardaki gelişmelere fazlasıyla önem vermiştir. Bunun nedeni olarak Ruslar ile Yugoslavya halkları arasındaki kültürel ve tarihî bağlar ileri sürülmektedir.
- Bununla beraber Rusya, Yugoslavya sorununun ortaya çıkışından itibaren Yugoslavya'nın kendi kaderini kendisinin belirleme hakkı olduğunu ve Batı'nın karışmaması görüşünü savunduğu halde Balkanlar'da Sırp'ları desteklemesi, diğer Balkan ülkelerini Rusya'dan uzaklaştırmıştır.
- Günümüzde Rusya'nın hedeflediği "Slav Birliği" içinde olan Slovenya AB üyesi olmuş, Hırvatistan ise üyeliğe çok yakındır. Bosna Hersek ve Bulgaristan ile ilişkiler eski yoğunluğu kaybetmiştir.

- Kosova Sorununda ise Rusya her ne kadar Kosova'nın bağımsızlığına tam olarak karşı çıkmasa da Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasına önem verdiğini dile getirmektedir. Çünkü Rusya, Kosova'nın bağımsızlığını destekleyici bir tutum izlediği takdirde Çeçenistan, Dağıstan ve Tataristan için de dünya kamuoyunun kendisine baskı yapacağını düşünmektedir.

b) AB'nin Balkan Politikası

- Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Avrupa Birliği (AB)'nin Doğu Avrupa politikasında köklü bir değişim yaşandı. AB, Doğu Bloğunun eski ülkelerini bünyesine katma kararı aldı. Aslında bu ülkeler ne demokrasi ne de ekonomi yönünden tam üyeliğe ehil değildiler. Ancak, bir yandan İkinci Dünya Savaşı'ndaki hatasını telafi etmek, diğer yandan Rusya ile arasında tampon bölge oluşturmayı sağlamak amacıyla, hazır olmasalar da, AB bu ülkeleri, esas itibarıyla siyasi bir kararla tam üye yapmayı benimsedi.
  - Buna karşılık, aynı tarihlerde tam bir kaos içindeki Yugoslavya'yı bu kapsama dahil etmedi. Hatta kıtasal sorumluluğuna karşın, siyasi ve askeri bağlamda henüz olgunluğa ulaşamamış olması, bir başka deyişle güçsüzlüğü nedeniyle, Sırp milliyetçiliğinin yol açtığı ve Yugoslavya'nın parçalanmasına kadar giden süreçte ABD'nin etkinliğini kabul etti. NATO'nun ortak harekâtı sonrasında Yugoslavya bölündüğünde ise, ABD'nin de ısrarıyla, AB bölgeye yeni bir politika ile girdi.
  - Slovenya, Bulgaristan ve Romanya'nın AB üyeliğine Hırvatistan'da dahil edildi. Üyelik için ne siyasi ne de ekonomik açıdan hazır olmayan diğer Balkan ülkeleri yönünden, Bölgeye istikrar ve barışın olabildiğince süratle geri getirilmesi yolunda, AB üyeliği perspektifi bir teşvik olarak kullanıldı. Bu kapsamda Makedonya ve Arnavutluk ile daha sıkı bağlar kuruldu.
  - Kosova konusunda Ahtisaari Planı çerçevesinde kaydedilen gelişmelerden sonra AB bu ülkeye de kapılarını açtı. Sırbistan'da yaşanan olumlu gelişmeler, bu ülkenin de uzak olmayan bir gelecekte AB ile daha sıkı ilişki içine gireceğini düşündürüyor.
  - Son dönemde AB, bölgenin adını "Güney Doğu Avrupa" olarak değiştirerek, tanımlamada da bütünlük anlamında yeni bir adım atmış ve son tahlilde, Balkanlar, AB'nin parçası haline gelmesine önem verdiğini ortaya koymuştur.
- #### c) ABD'nin Balkan Politikası
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'yle paralel bir Balkan politikası izleyen ABD, SSCB'nin dağılmasından sonra bölgede aktif bir siyaset izlemeye önem vermiştir.
  - Ancak Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ABD, SSCB'ye karşı tampon devlet ihtiyacının kalmamasını da gözetenek sorunun hemen çözümüne yönelik bir politika izlemekten kaçınmıştır.
  - Çatışmaların Bosna Hersek'e sıçraması üzerine ABD, Türkiye'nin de çabalarıyla bölgeye barış gücü gönderilmesini kabul etmiştir.
  - Bosna Hersek'teki Boşnaklara karşı yürütülen etnik temizlik ve haksız savaşa karşı BM'nin müdahale kararı alamaması üzerine ABD, BM onayı olmadan bölgeye NATO müdahalesi yapılmasını istemiş 9 Mayıs 1994'ten itibaren Sırlara yönelik hava saldırısını başlatmıştır.
  - Bu müdahalenin sonucu olarak ABD'nin girişimiyle 21 Kasım 1995'te savaşı sona erdiren Dayton Barış Antlaşması imzalanmıştır.
  - ABD'nin uzun bir süre sessiz kaldığı halde Sırların Boşnaklara karşı uyguladığı katliama müdahale etme-

sinde Temmuz 1995'te işlenen Srebrenitsa Katliamı etkili olmuştur.

- Balkanlar'da yaşanan savaşların Kosova, Arnavutluk ve Makedonya'ya yayılabilmesi ihtimali, Türkiye'yi, Yunanistan'ı ve belli ölçüde Bulgaristan'ı da savaşa sokmakla tehdit etmesi üzerine ABD, HEM Türkiye'nin temel endişelerini gidermek hem de savaşın bölgenin geri kalanına yayılmasını engellemek için savaşın içinde olmayan Makedonya'ya 1993 yılında BM barış gücü askerlerinin yerleştirilmesini sağlamıştır.
- ABD'nin bölgeye yönelik müdahalesi Kosova Savaşı yüzünden 1999'da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne (YFC) karşı düzenlenen NATO müdahalesiyle devam etmiştir.
- ABD Makedonya'da yaşanan çatışmaları sona erdirmek amacıyla özel temsilci olarak James Pardew'i arabulucu olarak atamış, ve bölgede barışı sağlayan Ohri Barış Antlaşması'nın (13 Ağustos 2001) imzalanmasına önemli bir katkı sağlamıştır.
- Ancak 2001 İkiz Kule saldırısından sonra ABD'nin Balkan politikası eski aktifliğini kaybetmiş, ABD'nin gözü Ortadoğu coğrafyasına yoğunlaşmıştır.

F) ORTADOĞU VE AFGANİSTAN'DA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

a) Körfez Savaşları

- **Birinci Körfez Savaşı** (1990-1991), 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan körfez krizinin sonucunda gerçekleşen, ABD öncülüğünde, İngiltere, Fransa, Suudi Arabistan, Suriye, Mısır gibi 28 devletin askeri koalisyonuyla Irak Devleti arasında meydana gelmiştir.
- İran-İrak Savaşı'nın 1988'de sona ermesinden sonra Saddam rejimi Kuveyt'in kendisine ait petrolü çaldığını ve üretimi yüksek tutarak petrol fiyatlarının düşmesine neden olarak Irak'ı zarara uğrattığını ileri sürmüş ve bu ülkeye 50-80 milyar ABD Doları civarında tahmin edilen borcunun silinmesini istemişti.
- Bu konuda yapılan görüşmelerden sonuç alınamayınca Irak 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etti. Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e karşı giriştiği saldırı ve işgal hareketinin açık hedefi bu ülkenin zengin petrol rezervlerini ele geçirmektir.
- Saddam Hüseyin yönetimi 8 Ağustos 1990'da uluslararası çağrılara rağmen ısrarlı bir tutumla Kuveyt'teki kuvvetlerini çekmeyi reddetti ve Kuveyt'i Irak'ın 19. ili olarak ilhak ettiğini açıkladı.
- Kuveyt'in işgalinden sonra Irak'ın bu kez Suudi Arabistan için potansiyel bir tehdit oluşturması, ABD ile Batı Avrupa'daki NATO müttefiklerini olası bir saldırıyı caydırmak üzere hemen Suudi Arabistan'a asker sevk etmeye yöneltti. Mısır ve öteki bazı Arap ülkeleri de Irak karşıtı koalisyona katıldı ve bölgeye kuvvet göndererek askeri yığınağa katkıda bulundu.
- BM Güvenlik Konseyi 29 Kasım 1990'da Irak'ın 15 Ocak 1991'e değin Kuveyt'ten çekilmemesi halinde kuvvete başvurulmasını öngören bir karar aldı. Ocak 1991'e gelindiğinde Irak'a karşı oluşturulan Barış Gücünün asker sayısı 700.000'e ulaşmıştı.
- Savaş, 16-17 Ocak 1991 geceyarısı ABD öncülüğünde Irak'a karşı girişilen geniş çaplı hava akımıyla başladı. Savaş boyunca kesilmeden süren hava bombardımanı, izleyen birkaç hafta içinde Irak'ın komuta ve iletişim altyapısını, elektrik üretim kapasitesini, havayollarını ve hava savunma sistemini, kimyasal silah ve nükleer araştırma tesislerini büyük ölçüde yok etti.
- 23 Ocak 1991'de, kara hareketini deniz yönünden bekleyen Irak, petrol vanalarını açarak Basra Körfezi'nin kuzeyini petrol kuyusu haline getirdi.

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

- **100 Saatlik Kara Harekatı:** 24 Şubat'ta Suudi Arabistan'ın kuzeydoğusundan Kuveyt içlerine ve Irak'ın güneyine doğru geniş çaplı bir müttefik kara saldırısı başladı. Müttefikler üç gün içinde Irak direnişini çökerterek Kuveyt kentini geri aldı. Bu arada Kuveyt'in batı kesiminde zırhlı birliklerle bir yarma hareketine girişen asıl kuvvetler hızla Irak içlerine yöneldi ve Basra'nın güneyinde tutunmaya çalışan Cumhuriyet Muhafızları adlı seçkin Irak birliklerinin çoğunu 27 Şubat'ta saf dışı bıraktı. ABD başkanı George Bush 28 Şubat'ta ateşkes ilan ettiğinde, Irak direnişi bütünüyle kırılmış bulunuyordu.
- Ateşkes görüşmeleri, Körfez Savaşı'na katılan Koalisyon Kuvvetleri ve Irak askeri heyetleri arasında 3 Mart 1991 günü yapıldı. Bu ateşkesin şartları: Irak'ın, Kuveyt'i ilhak ettiğine dair kararı kaldırması, Irak'ın, Kuveyt'ten elde ettiği tüm mülkleri ve esirleri iade etmesi, Kuveyt'e yönelik askeri harekate son verilmesi, Irak, bundan böyle tüm Birleşmiş Milletler üye ülkelerine yönelik, füze saldırıları ve savaş uçağı uçuşları dahil, şiddete ve provokasyona dayalı hareketlerden kaçınması.
- Irak, Kuveyt'i ilhak kararını kaldırmak ve tazminat ödemek başta olmak üzere bütün şartları kabul etmek zorunda kaldı. Bu şekilde Körfez Savaşı fiilen sona ermiş oldu.
- Savaş başlamadan önce Irak, dünyanın beşinci büyük kara ordusuna sahipti. Fakat bu durum Irak'ın çok kısa bir sürede yenilmesine engel olmadı. Bu yenilginin en büyük sebebi, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefik ordularının nitelik (eğitim ve donanım) bakımından Irak ordularına kıyasla çok üstün olmasıdır. Müttefik orduları, hızla hareket edebilen ve yüksek teknolojiyi etkin biçimde kullanabilen ordulardı. Buna karşılık Irak orduları, 8 yıl süren Irak-İran Savaşı'ndan yorgun çıkmış, savaşma iradesi düşük ve klasik piyade savaşına göre eğitilmiş ordulardı.
- Savaş sonrasında Irak'ta ise Saddam yönetimine karşı yapılan halk ayaklanmaları yoğunlaştı. Özellikle Şiiilerin ve Kürtlerin ayaklanmaları sert bir şekilde bastırıldı.
- Ayaklanmalara karşı Saddam Hüseyin yönetiminin giriştiği sindirme hareketinin vardığı boyutlar yeni bir uluslararası bunalım yarattı. Toplu katliam korkusuyla Türkiye ve İran sınırlarına yığılan yaklaşık 1.5 milyon Kürt mülteci için Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bir kurtarma hareketi başlatıldı. Nisan 1991'de, ABD yönetimi, Irak'a, Kürtlerin bulunduğu bölgede 36. paralelin kuzeyinde karada ve havada faaliyet göstermemesi uyarısında bulundu. Bu çerçevede 36. paralelin kuzeyinin Irak uçuşlarına yasaklanmış ve Çekiç Güç adında uluslararası bir askeri güç bölgeye yerleştirilmiştir.
- **II. Körfez Savaşı:** 11 Eylül 2001 tarihindeki İkiz Kule saldırısından sonra yeni dış politika siyaseti çerçevesinde dünyadaki terör eylemlerine son vermeye yönelik olarak 20 Mart 2003'te Irak'ı işgaliyle başlayan savaştır. ABD bu işgaline gerekçe olarak BM Genel Kuruluna Irak'ın hala kitle imha silahlarına sahip olduğunu ileri sürmüş ve Saddam yönetiminin El Kaide terör örgütünü desteklemesini göstermiştir.
- 1 Mayıs 2003'te ABD Birlikleri Irak'ın büyük bir bölümünü kontrol altına almış, Saddam Hüseyin yönetimini devirmiştir.
- ABD, 16 Aralık 2005'te yapılan seçimlerin ardından ülke yönetimini Iraklılara devretmiştir. II. Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ta iç çatışmalar devam etmesine rağmen etnik ve dini gruplar arasında anlaşmanın sağlanarak yeni bir anayasanın kabul edilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Not: ABD'nin Körfez Savaşı'nı Irak'a demokrasi götürme parolasıyla başlatmasına rağmen ABD askerlerinin

Ebu Garib Cezaevindeki tutuklulara karşı yaptığı işkencenin ortaya çıkması ABD'nin dünyadaki imajına zarar vermiştir.

b) Filistin Devleti'nin Kuruluşu

- FKÖ'nün 12-20 Mart 1977'de Kahire'de 13. Filistin Ulusal Kongresi toplanmıştır. Bu kongrede eski Filistin'in bir kısım topraklarında bağımsız bir Filistin devletinin kurulması kararı benimsenmiştir.
- 1979 İsrail ile Mısır arasında imzalanan Camp David Antlaşması'ndan sonra İsrail 1980 yılında Batı Kudüs'ü topraklarına kattığını açıkladı.
- 1987 yılında Filistinliler işgal bölgelerinde "İntifada" (Harekete Geçme) hareketini başlattılar.
- 1993 yılında FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) lideri Yaser Arafat'la İsrail Başbakanı İzak Rabin arasında geçici Otonomi Antlaşması (Oslo - I) imzalanmıştır.
- Bu antlaşmayla FKÖ ve İsrail, birbirlerini karşılıklı olarak tanıyorlardı. FKÖ, "İsrail devletinin barış ve güvenlik içinde yaşama hakkını tanıyor" ve İsrail adına Rabin de "İsrail hükümetinin FKÖ'yü Filistin halkının temsilcisi olarak tanımaya ve FKÖ ile görüşmeler sürdürmeye karar verdiğini" açıklıyordu.
- 29 Şubat 1994'te İsrail ile Filistin temsilcileri Paris'te iktisadi işbirliği anlaşmasını imzalanmıştır.
- 4 Mayıs 1994'te ise Y. Arafat ve İ. Rabin, Kahire'de barış anlaşmasını imzalarlar. (Gaze - Eriha Antlaşması) Bu anlaşmayla Filistin otonomi dönemi başlamıştır.
- Bu anlaşmayla İsrail Yahudi yerleşim birimlerinin güvenliğini sağlamayı, bütün Filistin topraklarını hava, kara ve denizden kontrol altına almayı Filistin yönetimine kabul ettirmiştir. Bunun karşılığında ise Filistinli tutukluları ve 9 bin kişilik bir Filistin Polis Gücünün kurulmasını kabul etmiştir.
- 29 Eylül 1995'te Washington'da Arafat ve Rabin, Batı Şeria anlaşmasını imzaladılar. (Oslo II) Bu anlaşma ise Batı Şeria'da Filistin otonomi bölgesinin genişletilmesine yöneliktir.
- 4 Mayıs 1999'da, Oslo (I)-Kahire anlaşmasına göre beş yıllık Filistin otonomi dönemi sona ermiştir. Ancak anlaşma şartlarına Filistin yönetiminin uymasına rağmen İsrail üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınmış, bağımsız Filistin devletinin kurulmasını ve ilanını engellemiştir.

c) Afganistan Müdahalesi

- ABD ve Koalisyon Göçleri 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak ilan edilen El-kaide'nin bu bölgede yerleşmesi Taliban rejiminin bu olaya müdahale etmemesi ve kaynak sağlaması nedeniyle Afganistan'a askeri müdahale de bulunmuştur.
- Bu müdahale sonucunda radikal İslamcı Taliban rejimi yıkılmıştır. Yerine Hamid Karzai liderliğinde hükümet iktidara gelmiştir.
- ABD'nin bu müdahalesi Ortadoğu ve Asya üzerindeki etkinliğini artırıcı bir nitelik taşımaktadır.

d) Ortadoğu'da Su Sorunu

- Su, doğal yaşam için en temel ihtiyaçlardan biridir. Ancak, su kaynaklarının artan nüfusla ve küresel ısınmayla birlikte tükenmeye başlaması, kullanılabilir, içilebilir, temiz suya erişimde yaşanan sorunlar, su yoksulluğu olarak tarif edilen bir olgunun ortaya çıkması, suyun "ticari bir madde" olarak görülme başlaması, uluslararası su politikalarının ülkemiz dahil pek

çok ülkeyi ilgilendiren yansımaları, su konusunun önemini attırmıştır.

- **Su Meselesi** küresel niteliklerine rağmen, su sorunlarının sürekli olarak ön plana çıkarıldığı ve üzerinde savaş senaryoları yazılan bölge, karmaşık bir politik, ekonomik ve sosyal coğrafyaya sahip olan Ortadoğu'dur.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik ve sosyal bakımdan kalkındırılmasına yönelik çabalar Suriye, Irak ve bazı Batılı kaynaklarca amacından saptırılarak, Türkiye'nin Ortadoğu'da bir hakimiyet kurma isteği şeklinde diğer bölge ülkelerine ve dünya kamu oyuna yansıtılmaya çalışılmıştır.
- Ortadoğu'da yaşanan olayların görüldüklerinden çok farklı olduğunu ortaya koyan çeşitli örneklerle her an karşılaşmak mümkündür. Mısır, Gazze Şeridi'nde büyük bir su sıkıntısı içinde yaşayan Filistinlilere, Nil Nehri'nin yıllık akımlarının yüzde biri oranında su vermeye rıza göstermezken, Suriye Yarmuk'ta suyu tüketerek Ürdün'ü sıkıntıya sokmakta, Suudi Arabistan ise Ürdün sınırındaki yeraltı suyu ile buğday sulaması yaparak, Ürdünlülerin Amman'ın içme suyu ihtiyacı için kullanmayı planladığı suyu yok etmektedir.
- Böyle bir tablo içersinde, Fırat Nehri sularının % 90'ını Türkiye'de olduğu ve bu suyun yarısı Suriye ve Irak'a verildiği halde, başta Suriye olmak üzere bazı Arab ülkeleri, Türkiye aleyhinde haksız bir kampanya yürütmektedirler.
- Diğer taraftan, su kaynaklarına ilişkin gerçek dışı rakamlar verilerek, sayılar sık sık politik amaçlara alet edilmektedir. Örneğin Türkiye'nin kullanılabilir su varlığı, Fırat Nehri'nden Suriye ve Irak'a bir yıl içinde bırakılan 16 milyar m³ düşüldükten sonra, ortalama 91 milyar m³ iken (sayfa 73), bazı yayınlarda 250 milyar m³ olarak gösterilmektedir (Shuval, H., 1994, s. 295). Lübnanlı su uzmanı Bahzad Hakim tarafından, ülkesinin su potansiyeli yılda ortalama 3.4 milyar m³ olarak verilirken (Hakim, B., 1994, s.57), aynı kitapta Profesör H.Shuval tarafından 9 milyar m³ gösterilmekte, Türkiye ve Lübnan su zengini ülkeler sınıfına dahil edilmek istenmektedir (Shuval, H., 1994, s.295).
- **Bu sorunun çözümüne yönelik olarak** Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kanada ve çeşitli Avrupa devletlerinin girişimiyle Su Çalışma Grubu kurulmuştur. Su Çalışma Grubu ilk toplantısını Mayıs 1992 tarihinde Viyana'da yapmıştır. Bu toplantıdan sonra sırasıyla; Washington (Eylül 1992), Cenevre (Nisan 1993), Pekin (Ekim 1993), Umman (Nisan 1994), Atina'da (Aralık 1994) olmak üzere 6 toplantı düzenlenmiştir. Türkiye söz konusu toplantılara gözlemci olarak katılmıştır.

G) Dünyada Ortaya Çıkan Önemli Gelişmeler

- 1990 yılında internet uluslar arası alanda kullanıma açıldı. İnternetin kullanımı her türlü bilgi, belge ve envanterin çok kısa bir süre içinde tüm dünyaya yayılmasına ve insanların kısa süre içinde bu unsurlara erişimini kolaylaştırdı.
- Başta Hollywood olmak üzere film ve TV sektörü büyük bir hızla büyüyerek tüm dünya toplumları üzerinde etkili oldu. (İnsanlar için evde oturup tv izlemek sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası haline geldi.) Oscar Törenleri, Grammy Ödülleri, Cannes Film Festivali dünya milletlerinin takip ettiği kültürel etkinlikler haline geldi.
- Spor özellikle futbol, olimpiyat oyunları tüm dünya tarafından izlenen önemli bir etkinlik ve ekonomik sektör haline geldi. Spor etkinlikleri ve müsabakalar toplumlar arası etkileşime, diyaloga ve birlikteliğe yol açan önemli bir olguya dönüştü.

- Küreselleşme olgusu tv yayınları, sinema, internet, kitle iletişim araçları, spor müsabakaları ve turizmin gelişmesi gibi gelişmelerin etkisiyle önem kazandı. Dünya üzerinde yaşayan birçok farklı millet arasında ortak kültürel özellikler oluşmaya başladı.
- Uzak Çağ kavramı önem kazanmış, uzaya gönderilen uydular sayısının artması, uzay istasyonlarının kurulması, Mars'a insansız araç gönderilmesi, Hubble Teleskobu gibi gelişmeler insanlığın uzay çalışmalarını daha da yoğunlaştırdı.

H) SON DÖNEMDE TÜRK DİŞ POLİTİKASI

a) Türkiye ve Orta Asya

- Türkiye'nin Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanan Cumhuriyetlere yaklaşımı, hükümlerine ve toprak bütünlüklerine saygı ve karşılıklı kazanım temelinde, hepsiyle dostane münasebetler geliştirme temeline dayanmaktadır. Türkiye, bu anlayıştan hareketle, herhangi bir ayrımcılık yapmaksızın bu bağımsız devletleri tanıyan ilk devlet olmuştur. Türkiye ile Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler 1991 yılında başlayarak hızla gelişmiştir.
- 1992 yılının başlarında Türkiye, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin hepsinde büyükelçilikler açmıştır. Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri'ne sağladığı doğrudan yardımın daha etkin bir şekilde koordine edilmesini teminen 1992 yılı Ocak ayında Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) adında ekonomik, kültürel ve teknik işbirliği ajansı kurulmuştur.
- Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri'ne yönelik politikaları, bu devletlerin ağır ekonomik sorunlarını aşabilmeleri ile demokrasiye ve pazar ekonomisine geçişlerine destek vermeye amaçlamaktadır. Bu politikaları doğrultusunda Türkiye, imkanları dahilinde, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin ekonomilerini güçlendirme yönündeki çabalarını cesaretlendirmiş ve desteklemiştir, bu devletlerin demokratik ve çoğulcu toplumlar oluşturmaları yönünde süregelen çabalarına da katkılarda bulunmuştur.
- Bu bağlamda Türkiye, bu devletlerin BM ve AGİT gibi uluslararası örgütlere üye olmaları konusunda gereken desteği vermiştir. Türkiye ayrıca, bu devletlerin NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programında Ortak Üye Ülkeler olmaları yönünde de olumlu bir rol oynamıştır.
- Türkiye, Orta Asya Türk devletleriyle 400'ün üzerinde anlaşma imzalayarak yaklaşık 6 milyar dolarlık yatırım yapmış, böylece bölgeyle olan kültürel ve tarihi bağlarının devamına ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur.

b) Türkiye ve Kafkaslar

- Türkiye yüzyıllar boyu sürekli mücadelelere sahne olan Kafkasya'nın istikrarlı, güvenli ve müreffeh bir bölge olması için her zaman çaba harcamıştır.
- Türkiye'nin bölgeye yönelik bir biriyle ilintili üç temel dış politika önceliği vardır. Bunlar; Güney Kafkasya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını güçlendirmek, toprak bütünlüğünü desteklemek, Hazar havzası enerji kaynaklarının üretiminde ve taşınmasında rol almaktır.
- Kafkasya'da Türkiye'nin politikasının temelini Rusya Federasyonu sınırları içerisinde bulunan Kuzey Kafkasya'da barışın ve istikrarın korunmasını desteklemek, Kuzey Kafkasya'nın Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında dostluk ve işbirliği köprüsü olmasını sağlamak; Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın oluşturduğu Güney Kafkasya'da ise söz konusu ülkelerin bağımsızlıklarının güçlenmesini ve barışın korunmasını sağlamak, ekonomik ve siyasi istikrarın güçlenmesini desteklemektir.

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

- Söz konusu politika doğrultusunda Türkiye, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlıklarını ayırım gözetmeksizin tanımıştır. Sivil bürokrasinin yeniden inşasında kendi deneyimlerini aktardığı gibi, bu cumhuriyetlerin özellikle ihtiyaç duydukları ordularının kurulmasında ve NATO standartlarında örgütlenmesinde de önemli rol oynamıştır. Hem Gürcistan hem de Azerbaycan subaylarına Türk askeri okullarında eğitim alma fırsatı tanıdığı gibi, Türkiye'nin katkıları ile her iki ülkede de müşterek Harp Okulu kurulmuştur.
- Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığının ve egemenliğinin kuvvetlenmesi, toprak bütünlüğünün korunması, uluslararası toplumda hak ettiği yeri alabilmesi için gayret sarf etmektedir. Türkiye bu çerçevede Azerbaycan'a yönelik insani, mali, teknik ve eğitim alanlarındaki katkılarını sürdürmektedir. İkili dış ticaret hacmi 2007 yılında 1 milyar doları bulmuştur. Türkiye, Azerbaycan'ın ithalatında dördüncü, ihracatında ise altıncı sıradadır. Ayrıca Türkiye, Azerbaycan'da petrol dışı sektörlerde en fazla yatırım yapan ülkedir. Türk yatırımlarının toplam değeri 5 milyar dolar civarındadır. Türk müteahhitlerince üstlenilen projelerin toplam değeri 1,6 milyar dolar civarındadır. Türkiye ile Azerbaycan arasında kültür ve eğitim alanlarında da ilişkiler giderek gelişmektedir.
- Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi ilişkiler, bağımsızlığını kazanmasından itibaren bu ülkeye verilen destek ve yardımlar nedeniyle dostluk ve işbirliği temelinde gelişmiştir. Türkiye açısından Gürcistan enerji ve ulaşım yollarının güvenliği eksenindeyken, Gürcistan açısından Türkiye, çok daha stratejik önem taşımaktadır. Türkiye, Gürcistan'ın karşı karşıya bulunduğu siyasi sorunların ülkenin toprak bütünlüğü çerçevesinde, barışçı yollarla çözümlenmesini istemektedir. Türkiye, bu çerçevede, özellikle Abhazya'daki gerginliğe diyalog yoluyla barışçı bir çözüm bulunması için katkı sağlamaya hazırdır.
- 1944 yılında Gürcistan'dan zorla göç ettirilen Ahıska Türkleri, Stalin döneminde benzer uygulamalara maruz kalan ve anavatanlarına dönme hakkını hâlen elde edememiş tek etnik gruptur. Nisan 1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olan Gürcistan'ın, bu üyelik dolayısıyla üstlendiği yükümlülüklerden biri Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşlerini sağlamaktır. Gürcistan yönetimi, Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşüne imkân sağlayacak yasal çerçevenin en önemli ayağını oluşturan dönüş yasasını çıkartmıştır. Ancak, dönüş ile ilgili sorunlar bitmemiştir.
- Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkilerde son yıllarda yaşanan yabancı yatırım ortamının ülkede iyileştirilmesi ve ekonominin düzelmesi ile hızlı bir gelişim içine girmiştir. 2002'de 241 milyon dolar olan dış ticaret hacmimiz, 2007'de 700 milyon doları aşmıştır. 2007 itibarıyla Türk müteahhitlerince üstlenilen projelerin toplam değeri 400 milyon dolar civarındadır. Türkiye, Gürcistan'da dördüncü büyük yatırımcı ülke konumuna gelmiştir.
- Türkiye, Ermenistan'ın da bağımsızlığını tanıyan ve ekonomik güçlükler içerisindeki bu ülkeye insani yardımda bulunan ilk ülkelerden biridir. Bununla birlikte Ermenistan'ın Türkiye'ye yönelik olumsuz ve önyargılı tavrı iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını engellemektedir. Bu olumsuz ve ön yargılı tutumun örnekleri ise; Ermenistan'ın Bağımsızlık Bildirisi'nde ve Ermenistan Anayasası'nda Türkiye'nin toprak bütünlüğüne karşı ifadelerin yer alması, Ermenistan'ın Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki sınırı belirleyen 1921 tarihli Kars Antlaşması'nın yürürlükte olduğunu resmen tanımaktan kaçınması, sözde soykırımın uluslararası alanda tanınmasını öncelikli dış politika hedefi olarak benimsemesi ve BM Güvenlik Konseyi kararları

rına rağmen, işgal altında tuttuğu Azerbaycan topraklarından geri çekilmemesidir.

- Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerinin normalleşmesine karşı değildir. Ermenistan, iyi komşuluk ilişkileri ve uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde, geçmişle barışma yönünde nihai seçimini yaparak tarihin yargılanmasını tarihe bıraktığında ve Azerbaycan ile sorunlarının çözümü yönünde somut adımlar attığında, Türkiye ile Ermenistan ilişkileri normalleşme sürecine girebilecektir. Yukarı Karabağ sorunu, Ermenistan'ın uluslararası hukukun sınırların kuvvet yoluyla değiştirilmezliği ve toprak bütünlüğüne saygı ilkelerini ihlalden kaynaklanan ve bütün uluslararası toplumu ilgilendiren bir sorundur.
- c) **Türkiye ve Ortadoğu**
- Türkiye 1980'den sonra da Filistin Sorununa verdiği desteği sürdürmüş, Arap Ülkelerinin bu konudaki fikirlerini uluslararası platformlarda desteklemiştir.
- Türkiye, 1980-88 İran – Irak Savaşı'nda dengeli bir politika izleyerek hem sorunlarla aktif olarak ilgilenmiş hem de iki ülke ile dengeli bir ilişki kurabilmiştir. Zira Türkiye her iki ülke ile de gelişen bir ekonomik ilişki içinde bulunmaktaydı. Türkiye arabulucu rolü oynamaya çalıştığı iki ülke arasındaki çatışma boyunca bu ülkelerin dış dünya ile ilişkilerini sağlayan bir ülke olmuştur. Türkiye'nin bu dengeli politikası hem İsrail hem de Arap ülkeleri tarafından olumlu bulunmuştur.
- I. Körfez Savaşı'nda ise Türkiye, Saddam'a karşı diğer Orta Doğu ülkelerinin de katıldığı Batılı ülkelerin oluşturdukları koalisyonla destek vermiş ve Çöl Fırtınası (Desert Storm) Operasyonu sırasında topraklarını ABD'nin kullanımına açmıştır.
- Türkiye 2,5 milyar dolarlık bir ticaret hacmine sahip olduğu Irak'a karşı BM'nin ambargo kararına katılımı ve bu doğrultuda Kerkük-Yumurtalık boru hattının faaliyetleri durdurulmuştur. Ayrıca Türkiye, üs ve tesislerini ABD ve NATO'nun kullanımına tahsis etmiştir. Türkiye'nin bu tutumunun nedeni Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle bölgede hegemonik bir konuma yükselerek başka sorunlarını da güç yoluyla çözüme eğiliminde olacağından kaynaklanmaktaydı. ABD ve Batılı ülkelerin tutumunda, bölgedeki petrol kaynaklarının Irak'ın eline geçmesi ve petrolün Batıya güvenli ve sürekli bir şekilde transferinin aksayacağı endişesi önemli rol oynarken, Türkiye'nin endişeleri bölgedeki dengenin Türkiye aleyhine bozulacağıydı.
- Türkiye savaş sonrasında Irak'ın toprak bütünlüğünü engelleyici tutumlara karşı tavrı almış, Saddam tarafından yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kürt halkına topraklarını açarken, BM tarafından güvenli bölge oluşturulmasını öngören 688 sayılı kararın alınmasında da önemli rol oynamıştır.
- Irak'ın işgaliyle sonuçlanan 2003 Martındaki işgal öncesinde Türkiye'nin Irak politikası öncelikle sorunun barışçıl yollardan çözülmesi, Irak'ın BM kararlarına uyması ve BM kararı olmaksızın Irak'a güç kullanılmaması doğrultusundaydı.
- Bu doğrultuda Türkiye bir taraftan, Irak hükümeti ile diyalog içinde olmaya ve onu BM ile işbirliği yapmaya ikna etmeye çalışırken bir taraftan da bölge ülkeleri nezdinde yaptığı girişimlerle sorunun güç kullanımına varmadan çözülmesi için işbirliği olanaklarını araştırmaktaydı.
- Bu arada 1 Mart 2003 yılında yapılan Irak'a ABD gidecek ABD askerlerinin Türkiye üzerinden gönderilmesiyle ilgili tezkere TBMM tarafından kabul edilmedi.
- Türkiye, ABD ile ilişkilerini bütünüyle bozmak istemediği için Irak'a yönelik operasyonun başlamasıyla beraber, 20 Mart 2003'te, aldığı karar uyarınca Türk hava sahasını Amerikan ve İngiliz uçaklarına açmış ve

bu doğrultuda tahsis edeceği koridorları taraflara bırakmıştır.

- Ayrıca Türkiye, işgalin henüz sona erdiği Nisanın sonu ve Mayısın başında söz konusu olan İran ve Suriye'ye yönelik olası Amerikan müdahalelerine karşı oldukça kararlı bir tutum sergilemiş ve bölgede yeni karışıklıklara yol açacak güç kullanımına karşı olduğunu ortaya koymuştur.
- Türkiye'nin Irak'la ilgili çekincelerinin başında PKK/Kongragel terör örgütünün Irak'ta faaliyet göstermesi, Musul ve Kerkük'te bulunan Türkmenlerin peşmergelerce baskı altında tutulması bulunmaktadır. Türkiye bu konularda Irak ve ABD yönetiminden daha kalıcı çözüm yolları beklemektedir.

d) Türkiye ve Balkanlar

- Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikası açısından öncelikli konulardan bir tanesi, bölgede bulunan Türk ve Müslüman azınlığın durumu ve statüsü olmuştur. Bunun öncelikli bir duruma gelmesi Bulgar yönetiminin Türk azınlığa uyguladığı politikadan kaynaklanmıştır. Bu, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılaştığı ilk ciddi sorundur. Bulgaristan'da 1985 yılında Bulgar yönetimi tarafından başlatılan "yeniden doğuş" hareketi, yani azınlıkların asimile edilmesi, aksi hâlde topluca göçe zorlanması stratejisi, 1989'da doruk noktasına ulaşmıştır. Yaklaşık 350 bin kişi Türkiye'ye sığınmak zorunda bırakılmıştır.
- Türkiye buna karşı Bulgaristan'a karşı sert bir tavır almaktan kaçınmış, Bulgaristan'ı bu politikasını değiştirmek zorunda bırakmıştır. Böylece Bulgaristan'da bulunan Türk ve Müslüman azınlığın, gecikmeli de olsa Türk ve Müslüman isimlerini geri almalarına ve tekrar ülkeye dönmelerine imkân sağlanmıştır.
- 1989 – 91 yılları arasındaki Doğu Bloğunun dağılmasıyla Balkanlarda başlayan değişim sürecinde Türkiye, her Balkan devleti ile ayrı fakat tutarlılık içinde ikili ve çoklu ilişkiler ağı kurmaya çalışmıştır.
- Bu çerçevede Türkiye, Yugoslavya'nın dağılma sürecine katkıda bulunmaktan özenle kaçınmakla birlikte, dağılma sürecinin fiilen gerçekleşmeye başlaması hâlinde, Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını tanımakta gecikmemiştir.
- Türkiye Bosna Hersek Sorununda ise soruna tek başına müdahale etmekten kaçınarak "BM şemsiyesi altında çok taraflı askerî müdahale" seçeneğini hayata geçirmeye çalışmıştır.
- Sorunun çözümünü sağlayan Dayton Antlaşmasının imzalanmasında da Türkiye önemli bir katkıda bulunmuştur.
- Türkiye ve Yunanistan arasında 1974 yılından itibaren iki temel sorun yaşanmaktadır. Bunlar Kıbrıs ve Ege olarak sıralanabilir. Ege sorununun nedeni Yunanistan'ın yayılmacı bir politika izlemesi ve kıyı ülkelerinden biri olan Türkiye'nin hak ve çıkarlarını dikkate almayarak, Ege Denizi'nin tamamını bir Yunan denizi olarak görmesidir. Yunanistan, 1923 yılında Lozan Antlaşması ile kurulmuş olan haklar ve sorumluluklar dengesini değiştirme girişiminde bulunmuş ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde, halen 6 mil olan karasuları genişliğini hem anakarası hem de Ege'deki adalar için 12 deniz miline çıkarmaya hakkı olduğunu iddia etmektedir. Bu Türkiye tarafından kabul edilebilir bir tutum olmadığından Türk hükümetleri Yunanistan'ın Ege'de karasularını tek taraflı olarak 12 mile çıkarmasının Türkiye tarafından casus belli (savaş nedeni) sayılacağını açıklamıştır.
- Yunanistan'a bırakılan Doğu Ege adalarını imzalamış olduğu uluslararası anlaşmalarda belirlenmiş olan "si-

lahsızlanma" hükmüne rağmen, bu adalar 1974 Kıbrıs olaylarından sonra silahlandırılmıştır. Karasuları sorunuyla ilgili olarak 6 millik karasularının üzerinde 10 millik "ulusal hava sahası" olduğu iddia edilmektedir. Yunanistan, Türk devlet uçaklarından uçuş planlarını istemekte ve Atina FIR (Flight Information Region) hatlarının ihlal edildiğini öne sürmektedir. Türkiye ise, Yunanistan'ın FIR sorumluluğunu "kötüye kullanmasından ve bu sorumluluğu egemen hakları içeriyormuş gibi kullanmaya çalışmasından" şikayet etmektedir.

- Türkiye ile Yunanistan arasında diğer bir anlaşmazlık konusu ise sistemli bir şekilde temel insani hak ve özgürlüklerden yoksun bırakılan Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığın durumudur. Bugün Batı Trakya'da 120-130 bin Türk yaşamaktadır. Türk azınlığın hakları; 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması, muhtelif uluslararası sözleşme ve belgeler, hatta Yunanistan'ın kendi anayasası tarafından güvence altına alınmıştır. Ancak uluslararası sorumluluklarının aksine Yunanistan, Türk azınlığa karşı, hayatlarının her alanında ayırıcı politikalar yürütmektedir. Türkler güvenliklerinden emin değildirler. Kültürel varlıkları yok edilmiştir. Eğitim ve din alanlarında gördükleri baskılar azınlık üyelerinin hayatlarında büyük ölçüde etkilemektedir. Azınlık üyeleri çocuklarını istedikleri gibi eğitime fırsatından mahrumdurlar ve tam bir din özgürlüğüne sahip değildirler. Yunan mahkemeleri "Türk" kelimesinin kullanılmasını yasaklamışlardır.
- Türkiye, Yunanistan ile ortak bir anlayışa varabilmek için her türlü gayreti göstermektedir. Nitekim AB öncülüğünde oluşturulan ve her iki ülkenin sivil uzmanları tarafından tüm sorunlara eğilinmesini öngören "Akil Adamlar" heyetine verdiği destek, Temmuz 1997 tarihli Madrid Deklarasyonu'nun hayata geçirilmesi için sarf ettiği çabalar, iki ülke arasındaki Ege sorunlarının barışçıl yollarla çözümünü öngören 12 Şubat ve 11 Mart 1998 tarihli öneriler ve son olarak Ege'de güven artırıcı önlemler ile ilgili "Mutabakat Muhtırası"nın uygulama kararı, Türkiye'nin iyi niyetli ve yapıcı gayretlerinin örnekleridir.
- Bölücü terör örgütü PKK'nın lideri Abdullah Öcalan'ın, Şubat 1999'da Kenya'nın başkenti Nairobi'deki Yunan Büyükelçiliği'nden ayrıldıktan sonra, hava alanında Türk yetkililer tarafından yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi, Ankara-Atina ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. İki ülke ilişkilerinde son zamanlarda başlayan yumuşama süreci çerçevesinde, Türk Dışişleri Bakanı Yunan meslektaşına 24 Mayıs 1999 tarihinde, mevcut sorunların birlikte çözümü amacıyla bir çağrıda bulunmuş, 30 Haziran 1999'da New York'ta bir araya gelen iki ülke dışişleri bakanları, turizm, çevre, kültür, ticaret, organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve terörizm gibi konularda ikili anlaşmalar yapılması hususunda görüş birliğine varmışlardır. Her iki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında, sözü edilen konulardaki görüşmelerin ilk turu Temmuz ayı içerisinde tamamlanmış, ikinci tur görüşmeler ise 9-10 Eylül 1999'da Atina'da ve 15-16 Eylül 1999'da Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl meydana gelen Marmara ve Atina depremleri sonrasındaki işbirliği ve dayanışma, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da yumuşamasına neden olmuş ve bu sıcak atmosfer ikinci tur görüşmelerine de yansımıştır.
- Üçüncü tur görüşmeler, uzman kuruluş temsilcilerinin de katılımlarıyla, turizm, çevre ve ticaret konularında 21-22 Ekim 1999 tarihlerinde Ankara'da; kültür, bölgesel işbirliği, organize suç, yasadışı göç, uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizm konularında 25-26 Ekim 1999 tarihlerinde Atina'da yapılmıştır. 8 Aralık 1999 günü Atina'da toplanan Steering Komitesi'nde ise üzerinde görüş birliğine varılan anlaşma taslaklarının müzakeresi tamamlanarak, nihai anlaşma metinleri oluşturul-

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

muştur. Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın 19-22 Ocak 2000'de Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret ile Türk Dışişleri Bakanı'nın 3-5 Şubat 2000'de Yunanistan'a yaptığı resmi ziyaretler sırasında, sözü edilen konularda 9 işbirliği antlaşması imzalanmış; ayrıca ikili ilişkiler ile bazı bölgesel ve uluslararası konular ele alınmıştır. Yunan ve Türk askerî birliklerinin Haziran 2000'de Yunanistan'da birlikte gerçekleştirdikleri NATO tatbikatı ise, askerî alanda da işbirliği gerçekleştirildiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

- 2002 yılı başından itibaren Türk ve Yunan tarafları "düşük politika" konularından "yüksek politika" konularını düzenli olarak tartışmaya geçmiş, böylece yumuşama yeni bir boyut kazanmıştır. New York'ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu'nda bir araya gelen Türk ve Yunan dışişleri bakanları, iki ülke arasındaki en önemli anlaşmazlık konularından birini oluşturan Ege sorunları konusunda geniş bir diyalog başlatma kararı almıştır. Yunanistan'ın 2003 Ocak ayında AB Dönem Başkanı olması ile Ege konusu yeniden gündeme taşınmış ve bu sorun AB platformunda daha yoğun bir tartışmaya açılmıştır. Ege sorunu sadece Türkiye-Yunanistan ilişkilerini değil, Türkiye-AB ilişkilerini de etkileyecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

e) Türk Ordusu'nun Barış Gücü Görevleri

- 1988'den bu yana TSK, 5 BM, 1 AGİT, 1 Bölgesel Gözlem Misyonu ve 8 BM Öncülüğünde Barışı Destekleme Harekâtı'na katılmıştır.
- 1993 yılında Türk ordusu 300 kişilik bir kuvvetle BM Barış Gücüne bağlı olarak Somali'ye gitmiştir. Somali Kore Savaşı'ndan sonra yurt dışındaki ilk görevi olmuştur.
- Balkanlarda Bosna Hersek Sorununun çözümü çerçevesinde 1.400 kişilik Türk Barış Gücüyle destek olmuş, bölge halkıyla kurulan diyalog ve kültürel ilişkilerin etkisi ve bölge halkının da isteğiyle bu güç 1 tuga-ya çıkarılmıştır. Yine Zenica bölgesinde bir mekanize piyade tugayı görevlendirilmiştir.
- 1997' de başlayan Arnavutluk Çatışmaları sırasında yaklaşık 1500 kişilik bir kuvvet bölgedeki Türk halkını korumak ve Çok Uluslu Güce yardım için görevlendirildi. 1999'da Kosova Sorununun çözümüne yönelik olarak 10 adet F15 Savaş Uçağı görevlendirildi.
- Afganistan'a ise 11 Eylül İkiz Kule Saldırısından sonra başlatılan operasyon çerçevesinde önemli bir destek sağlanmış, Türk ordusu Kabil Bölge Komutanlığı dahil birçok görev ifa etmiştir.

f) Kızılay

- 28 Haziran 1868'de Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım ve Destek Cemiyeti" daha sonra Hilal-i Ahmer adıyla kurulan cemiyet insanîyetçilik, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık çerçevesinde çalışan kamu yararına yarı-gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur.

Kızılay'ın Amaçları:

- Kızılay savaşta felâkete uğrayanları koruyan 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleriyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taraf bulunduğu uluslararası anlaşmaların kendisine yüklediği hizmetleri görür veya yerine getirilmesine yardımcı olur,
- Kızılay barışta yurt içinde ve yurt dışında vukua gelen her türlü afet ve felâketlere karşı Tüzüğü dahilinde üzerine düşen hizmetleri yerine getirir,
- Kızılay insanîyetçi hukuk ilkelerine bağlı kalır, sağlık ve sosyal dayanışmayı destekler, sosyal refahın geliştirilmesine yardımcı olur,
- Kızılay Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Kızılay-Kızılhaç Dernekleri Federasyonu ve bu federasyona dahil ulusal kuruluşlarla amaç ve işbirliği yapar.

- Kızılay bu amaçlar çerçevesinde Türkiye'de ve dünyanın birçok bölgesinde doğal afetlere ve kazalara Türk insanının yardım severliğinin bir göstergesi olarak hizmetlerde bulunmuştur.

l) Türkiye'de Meydana Gelen Önemli Gelişmeler

a) Terör

- Jeopolitiği ve coğrafi konumu Türkiye'nin birçok dış güçler bakımından ihmal edilemeyecek bir bölgede bulunduğunu göstermektedir. Komşu ülkelerin istikrar-sız siyasi yapıları; niyet ve araçları yönündeki güvenliğimizi tehdit edici politikaları; Türkiye'nin güçlenmesi karşısında duydukları korku sıcak savaşa başvuramadıkları için terörü desteklemelerini gündeme getirmektedir.
- Bu gün Türkiye ile bir "sıcak savaş" a girmeyi kendi açılarından faydalı görmeyen bu ülkeler Türkiye'de yıkıcı unsurları bularak onları eğiterek perde arkasından "Soğuk Savaş" yolu ile Türkiye yurdunu bölmek ve Türk milletini içten çökertmek hedefini gütmektedirler.
- Terörle mücadelede başarılı olunabilmesi için sadece güvenlik güçlerinin önlem ve çalışmalarının yeterli olmayacağı açıktır. Çünkü terörizm, sadece bir güvenlik sorunu değildir. Aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi nedenlere de bağlı bir olgudur. Bu nedenle terörle mücadele de bütün kurum ve kuruluşların ortak tavır takınmaları ve bu konuda üstlerine düşen görevleri en iyi şekilde yapmaları gerekmektedir.
- Türkiye'de terörizm tehdidinin ortadan kaldırılabilmesi için;
- Terör örgütlerinin hedef kitlesi durumunda bulunan gençleri terör örgütlerinin propagandalarından korumak için eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve terör örgütlerinin zararlı faaliyetlerine karşı gençlerin bilinçlendirilmesi,
- Terör örgütlerinin istismar ettiği işsizlik oranının düşüklüğünü gidermek için üniversite mezunu olan çalışma çağındaki gençlerin yeni istihdam alanları yaratılması,
- Ülkedeki sanayi yatırımlarının geliştirilmesi, yan sanayi dallarının açılmasıyla beraber insanların gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve yaşam şartlarının yükseltilmesi,
- Ülkedeki gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, büyük şehirlerdeki gecekondulaşmanın ve çarpık kentleşmenin önlenmesi,
- eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, bireylerin insan haklarının ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanılmasını sağlamak,

gibi uygulamalara başvurulabilir.

b) 1999 Depremi

- 1999 Gölcük Depremi, İzmit Depremi, Marmara Depremi ya da 17 Ağustos 1999 depremi, 17 Ağustos 1999 sabahı, yerel saatle 03.02'de gerçekleşen, Koçaeli Gölcük merkezli depremdir. Aletsel büyüklüğe göre 7,5 büyüklüğünde gerçekleşen deprem, büyük çapta can ve mal kaybına neden olmuştur.
- 17 Ağustos depremi, tüm Marmara Bölgesi'nde, Ankara'dan İzmir'e kadar geniş bir alanda hissedildi. Resmi raporlara göre, 57.840 ölüm, 143.953 yaralı oldu. 505 kişi sakat kaldı. 285.211 konut, 42.902 işyeri hasar gördü.
- Ayrıca 133.683 çöken bina ile yaklaşık 600.000 kişiyi evsiz bırakmıştır. Yaklaşık 16 milyon insan, depremden değişik düzeylerde etkilenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen en önemli olaylardan biridir. Deprem gerek büyüklük, gerek etkilediği alanın genişliği, gerekse sebep olduğu maddi kayıplar açısından son yüzyılın en büyük depremlerinden biridir.

- 1999 Düzce Depremi merkez üssü 12 Kasım 1999 Cuma günü saat 18.57'de aletsel büyüklüğü 7.2 şiddetindedir. Deprem merkez üssü Düzce ve çevresinde yıkıma yol açtı. 30 saniye süreyle etkili olan deprem, pek çok ilin yanı sıra Ukrayna'dan da hissedildi.
  - Depremde ölü sayısı 845, yaralı sayısı 4948, hasar gören ve derhal yıkılması gereken bina sayısı 3395, yıkık ya da ağır hasarlı ev sayısı 12939, iş yeri sayısı ise 2450'dir.
  - Körfez depremi ülkemizin gerek nüfus gerekse ekonomik aktivite bakımından en ağırlıklı bölgesinde etkili olmuştur. Deprem, Kocaeli, Sakarya, Yalova, İstanbul, Bolu, Bursa ve Eskişehir illerini kapsamış, ancak Kocaeli, Sakarya ve Yalova'da ağır can ve mal kaybına yol açmıştır.
  - Deprem nedeniyle konut, ticari ve sınai yapı, yol-otayol, köprü, diğer altyapı, ulaşım aracı, makine-teçhizat ve mamul-yarı mamul mal stoklarında önemli kayıplar ortaya çıkmıştır. Deprem sonrasında gerek bir süre için üretimini durması gerekse belirli bir dönem düşük kapasite ile çalışılması nedeniyle milli hâsılda da kayıp oluşacaktır.
  - 7 Eylül 1999 tarihi itibarıyla çeşitli kaynaklardan kamuoyuna açıklanan bilgilere ve çeşitli varsayımlara dayanan ilk tahminlere göre, depremin sermaye birikimi ve milli hâsıla üzerindeki etkisinin 9-13 milyar dolar aralığında olması beklenmektedir.
  - 1999 Depremleri Türkiye'de önemli ekonomik, psikolojik ve sosyal sarsıntılara yol açmıştır. Bu büyük afetlerin verdiği zararı en aza indirmek için yurt çapında toplumsal dayanışma ve işbirliğinin ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkmıştır.
  - Bu durum Türkiye'de zayıfladığı düşünülen yardımsızlık, dostluk, komşuluk ve insan sevgisi gibi değerlerin hala önemli olduğunu göstermiştir.
  - Deprem Türkiye'nin komşu Yunanistan gibi dostluk ilişkilerinin zayıf olduğu devletlerle olan münasebetlerin iyileşmesi için fırsat doğurmuştur. Aynı yıl Atina'da meydana gelen deprem de Türkiye, Yunanistan iyi komşuluk elini uzatmış bu gelişmeler iki taraf arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için önemli olmuştur.
- c) GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)**
- Aşağı Fırat ve Dicle havzalarındaki geniş ovalardan oluşan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde: Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan "Güneydoğu Anadolu Projesi" kavramı, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidro elektrik santraller ile sulama tesislerinin yanı sıra kentsel ve kırsal alt yapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içine alan ve yörenin topyekun sosyo-ekonomik kalkınmasını hedefleyen, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesi olarak anlaşılmaktadır.
  - Proje tamamlandığında, yılda 50 milyar metreküp'ten fazla su akıtan Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde kurulan tesislerle, Türkiye toplam su potansiyelinin %28'i kontrol altına alınacak, 1,7 milyon hektarın üzerinde arazinin sulanması ve 7476 megavatın üzerinde kurulu bir kapasiteyle, yılda 27 milyar kilovat saatlik elektrik enerjisi üretilmesi sağlanacaktır.
  - GAP'ın meydana getireceği yüksek tarım ve sanayi potansiyeli Bölgede gelir düzeyini 5 kat artıracak, Bölge nüfusunun yaklaşık 3,8 milyonuna iş imkânı yaratacaktır.

i) Küresel Sorunlar

a) Çevre Kirliliği

- Doğal dengenin, tüm canlıların yaşamını tehdit edecek derecede ve büyük oranda insan faaliyetleri sonucunda kirlenerek bozulmasıdır.
- Çevre Kirliliğine: Filtre edilmeden atmosfere zehirli gazlar bırakılması, Asit yağmurları sonucu "Orman Ekosistemi"nin yok olması, Aşırı tarımsal ilaç kullanılmasıyla "Kimyasal Kireçlenme" oluşması, Sularda, tarım topraklarında "Kurşun" vb. ağır metallerin birikmesi, Teknoloji kazaları ve doğal afetler, gibi etkenler yol açmaktadır.
- **Çevre Kirliliğinin önlenmesi için:** Toplumun, çevre sorunlarına karşı duyarlılığı artırılmalı, Kimyasal atıkların etkileri ve petrol sızıntıları uydulardan izlenmeli, Kirlilik temizleme çalışmalarında ileri teknolojiler kullanılmalıdır.

b) Küresel Isınma

- Atmosferdeki doğal sera etkisinin, insan faaliyetleri sonucunda daha da artarak küresel boyutta aşırı ısınmaya neden olmasıdır.
- Fosil yakıtların dumanı ve endüstri gazlarının atmosfer dengesini bozması, CO2, metan gibi sera gazlarının kontrolsüz olarak atmosfere salınması, yer ve atmosfer arasında, doğal "Karbon Döngüsü" denk kapanmaması, Sanayi devrimiyle başlayan aşırı kirlenmenin artarak devam etmesi, maliyet artışları getireceği için yeterli derecede önlem alınmaması, her yıl milyonlarca ton "Karbon"un atmosferde birikmesi, Atmosferdeki ısınmanın hızlı bir KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİMİ yaratması, kutupların ve dağ buzullarının erimesine sebep olması ve deniz seviyesinin yükselmesi küresel ısınmanın gerekçeleridir. Okyanus akıntısı değişikliklerinin, "El Nino" gibi kasırgalara yol açması bunun bir göstergesidir.
- Küresel ısınmaya alınabilecek önlemler: Enerji dostu ampuller kullanılmalı, Televizyonlar bekleme konumunda bırakılmamalı, Doğru ışıklandırma kullanılmalı, Klima yerine vantilatör kullanılmalı, Evler ısı kaybına karşı yalıtılmalı ve Eşyalar, radyatörleri kapatmayacak şekilde yerleştirilmeli, Atmosfere salınan sera gazlar kontrol altına alınıp azaltılması, "Kyoto Protokolü" hükümleri istisnasız uygulanmalı.

c) Kyoto Protokolü (11 Aralık 1997)

- Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) bir ek niteliğindeki uluslararası bir çevre anlaşmasıdır. **Kyoto Protokolü**, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeve anlaşmasıdır.
- Bu protokolü imzalayan ülkeler, karbon dioksit ve sera etkisine neden olan diğer beş gazın salınımını azaltmaya veya bunu yapamıyorlarsa salınım ticareti yoluyla haklarını arttırmaya söz vermişlerdir. Protokol, ülkelerin atmosfere saldıkları karbon miktarını 1990 yılındaki düzeylere düşürmelerini gerekli kılmaktadır.
- Kyoto Protokolündeki amaç, "atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamak"tır.
- **Bu anlaşmayla:** Atmosfere salınan sera gazı miktarı %5'e çekilecek, Endüstriden, motolu taşıtlardan, ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuat yeniden düzenlenecek, Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçlarla uzun yol alma, daha az enerji tüketen teknoloji sistemlerini endüstriye yerleştirme sağlanacak, ulaşımda, çöp depolamada çevrecilik temel ilke olacak, Atmosfere bırakılan metan ve karbon dioksit oranının düşürülmesi için alternatif enerji kaynaklarına yönelinilecek, Fosil

KÜRESELLEŞEN DÜNYA

yakıtlar yerine örneğin bio dizel yakıt kullanılacak, Çimento, demir-çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemleri yeniden düzenlenecek, Termik santrallerde daha az karbon çıkartan sistemler, teknolojiler devreye sokulacak, Güneş enerjisinin önü açılacak, nükleer enerjide karbon sıfır olduğu için dünyada bu enerji ön plana çıkarılacak ve Fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üreten daha fazla vergi alınacaktır.

d) Çernobil Nükleer Kazası

- Çernobil reaktör kazası, 20. yüzyılın ilk büyük nükleer kazasıdır. Ukrayna'daki Çernobil Nükleer Güç Reaktörü'nün 4. ünitesinde meydana gelen kazayla büyük miktarda fisyon ürünleri salındığı ortaya çıkmış, radyoaktif serpinti tüm Avrupa'ya ve Türkiye'ye yayılmıştır.
- Çernobil nükleer reaktöründeki patlama sonucunda çevre ülkelere yayılan radyoaktif parçacıkların büyüklüğü ve etkileri üzerine kazanın üzerinden geçen yıllarda ciddi bilimsel araştırmaların yapılmamış ve radyasyon seviyesini gösteren sayısal değerlerin açıklanmamış olması kazanın olumsuz etkilerinin ortaya çıkarılmasını engellemiştir.
- Çernobil kazasının Türkiye üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı şeklindeki açıklamalarına karşın, radyoaktif değeri 600 Bq/kg'ın altında olduğu belirtilen ve İngiltere'ye ihraç edilen fındık İngiltere tarafından iade edilmiştir. Bu durum Karadeniz'deki radyoaktif kirliliğinin etkilerini göstermesi açısından önemli bir veridir.

e) Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

- **Dünya Sağlık Örgütü** (İng.: World Health Organization - WHO), Birleşmiş Milletler'e bağlı olan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapan bir örgüttür.
- 19-22 Temmuz 1946 tarihlerinde New York'da düzenlenen Uluslararası Sağlık Konferansı'nda BM'e üye 51 ülkenin temsilcisi ile Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), OIHP (Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Halk Sağlığı Bürosu), PAHO, Kızılhaç, Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu ve Rockefeller Vakfı temsilcileri Dünya Sağlık Örgütü anayasasını oluşturmuşlardır.
- **Örgütün Görevleri:**
- Sağlık alanında uluslararası nitelik taşıyan çalışmalarda yönetici ve koordinatör makamı sıfatıyla hareket etmek.
- BM, İhtisas Kuruluşları, sağlık idareleri, meslek grupları ve keza uygun görülecek diğer örgütlerle fiili bir işbirliği kurmak ve sürdürmek.
- Hükümetlere, istek üzerine, sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi için yardım yapmak.
- Uygun teknik yardım yapmak ve acil durumlarda, hükümetlerin istekleri ya da kabulleri ile gereken yardımı yapmak.
- BM'in isteği üzerine, manda altındaki ülkeler halkı gibi özelliği olan topluluklara sağlık hizmetleri götürmek ve acil yardımlar yapmak ya da bunların sağlanmasına yardım etmek.
- Epidemik, andemik vb. hastalıkların ortadan kaldırılması yolundaki çalışmalarını teşvik etmek ve geliştirmek.
- Gerekliğinde diğer İhtisas Kuruluşları ile işbirliği yaparak kazalardan doğan zararları önleyebilecek önlemlerin alınmasını teşvik etmek.
- Gerekliğinde diğer İhtisas Kuruluşları ile işbirliği yaparak, beslenme, mesken, eğlence, ekonomik ve çalış-

ma koşullarının ve çevre sağlığı ile ilgili diğer bütün unsurların iyileştirilmesini kolaylaştırmak.

- Sağlığın geliştirilmesine katkıda bulunan bilim ve meslek grupları arasında işbirliğini kolaylaştırmak.